

EU, aimed at ensuring the functioning of the internal market based on the principles of non-discrimination, competition and transparency, which also affects the order and conditions of «horizontal» goals, establishing negative obligations not to violate the basic principles and rules of procurement. The publication concludes that the access of companies from EU member states to the public procurement market of Ukraine will increase competition. This will help to spend budget funds more efficiently and encourage domestic companies to be more competitive.

Key words: EU market, Association Agreement, Ukraine's integration with the EU, legal norms, European standards, EU membership.

Розвадовський В.І.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОЗИТИВНОЇ ТА НЕГАТИВНОЇ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У МЕХАНІЗМІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

УДК 342.565.2

Актуальність теми (постановка проблеми). Ключовими методологічними засадами у питаннях визначення кола суб'єктів конституційно-правової відповідальності в конституційному провадженні є наявність спеціального конституційно-правового статусу. З числа учасників зазначеного провадження такий статус має лише Конституційний Суд України, його органи та судді КСУ.

Іншим важливим питанням, яке пов'язане з детермінацією конституційно-правової відповідальності, є питання про позитивний (перспективний) та негативний (ретроспективний) аспекти даного виду відповідальності у конституційному провадженні.

Стан дослідження. У юридичній науці існує ціла низка підходів до розуміння таких аспектів відповідальності. Зокрема, О. В. Іваненко представляє науковий напрям, який заперечує існування перспективної юридичної відповідальності, а стоїть на позиціях визнання лише ретроспективної (або ж негативної) юридичної відповідальності. На думку О. В. Іваненко, юридична відповідальність не може розумітися інакше, ніж зазнавання правопорушником несприятливих наслідків, відчуття ним на собі

визначеної форми державного примусу. Застосувати санкцію правової норми до її порушника – означає покласти на нього юридичний обов'язок, змусити його відповідати за вчинене [1, с. 4].

Науковий напрям, який передбачає поєднання ретроспективної (негативної) та перспективної (позитивної) відповідальності, представляють В. І. Кафарський, який обґрунтовує наявність позитивної (перспективної) та негативної (ретроспективної) конституційно-правової відповідальності політичних партій [2, с. 24], В. Ф. Погорілко та В. Л. Федоренко, які визначили конституційно-правову відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності, що передбачає належне сумлінне виконання суб'єктами конституційного права своїх обов'язків (позитивний аспект) або настання негативних наслідків чи небажаної зміни конституційно-правового статусу для цих суб'єктів за порушення норм чинного конституційного права (негативний аспект) [3, с. 118]. Їхню думку поділяє Т. І. Тарахонич, вважаючи таке комплексне визначення конституційно-правової відповідальності найбільш вдалим [4, с. 60].

Науковий напрям, який підтримує визнання ретроспективної (негативної) та перспективної (позитивної) відповідальності, однак обґрунтовує їх розмежування та роздільне існування, представляють М. С. Малєїн та В. М. Шаповал.

М. С. Малєїн взагалі ставить проблемне питання про те, чи можна (і чи потрібно?) поєднувати одним поняттям відповідальності настільки різні категорії, як благо (позитивна відповідальність) і зло (негативна відповідальність) [5, с. 133].

В. М. Шаповал розмежує конституційно-правову відповідальність та відповідальність, передбачену нормами конституції. На його думку, між конституційно-правовою відповідальністю та відповідальністю, передбаченою нормами конституції, існує зв'язок, подібний до зв'язку між негативною і позитивною відповідальністю [6, с. 86].

Четвертий напрям юридичної науки обґрунтовує, в одних випадках, можливість поєднання перспективної (позитивної) та ретроспективної (негативної) відповідальності, а в інших випадках – існування лише ретроспективної (негативної) відповідальності.

Представником такої наукової позиції виступає А. Червяцова, на думку якої в одних випадках конституційна відповідальність має позитивно-ретроспективний характер (відповідальність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, посадових осіб), а в інших – виступає виключно у ретроспективному аспекті (відповідальність громадян, громадських організацій та ін.) [7, с. 11].

У своєму дисертаційному дослідженні усі вищенаведені підходи узагальнив В. В. Книш, який підтримав підхід, пов'язаний з поєднанням позитивної та негативної конституційно-правової відповідальності [8, с. 171].

Мета статті (постановка завдання). На наше переконання, перспективний та ретроспективний аспекти конституційно-правової відповідальності також можна поєднати і у нашому дослідженні. Тому вважаємо за доцільне виділити наступні аспекти: 1) позитивна та негативна конституційно-правова відповідальність Конституційного Суду України; 2) позитивна та негативна конституційно-правова відповідальність суддів КСУ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Приступаючи до дослідження позитивної конституційно-правової відповідальності Конституційного Суду України, доцільно зауважити, що вона впливає з ч. 1 ст. 7 Закону України «Про Конституційний Суд України» та базується на його повноваженнях, зокрема: 1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; 2) офіційне тлумачення Конституції України; 3) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України висновків про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; 4) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України висновків про відповідність Конституції України (конституційність)

питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; 5) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, визначених статтями 111 і 151 Конституції України; 6) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України; 7) надання за зверненням Верховної Ради України висновку про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України; 8) вирішення питань про відповідність Конституції України та законам України нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим за зверненням Президента України згідно з частиною другою статті 137 Конституції України; 9) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України [9].

Позитивна відповідальність КСУ також впливає з ч. 4 § 27 Регламенту КСУ, за яким на засіданнях Суду: 1) ухвалює рішення про дострокове звільнення з посади Голови Суду, заступника Голови Суду; 2) ухвалює постанову про персональний склад делегацій Суду та їх керівників, про участь суддів Конституційного Суду у науково-практичних конференціях, симпозиумах, фахових національних, міжнародних, інших заходах; 3) визначає деталі мантиї; 4) створює постійні комісії Суду та затверджує положення про них; 5) затверджує склад Науково-консультативної ради та Положення про неї; 6) затверджує склад редакційної ради «Вісника Конституційного Суду України»; 7) затверджує структуру і штатний розпис Секретаріату; 8) затверджує положення про Секретаріат, Архів Суду, Бібліотеку Суду, вносить зміни та доповнення до них; 9) призначає на посаду та звільняє з посади керівника Секретаріату, першого заступника, заступників керівника Секретаріату; 10) розглядає пропозиції щодо обсягу фінансування Суду,

затверджує кошторис на кожний фінансовий рік; 11) заслуховує інформацію Голови Суду, а у разі його відсутності - заступника Голови Суду або Судді, який виконує обов'язки Голови Суду, про ефективність використання Секретаріатом бюджетних коштів на утримання і забезпечення діяльності Суду; 12) затверджує порядок організації поховання суддів Конституційного Суду, суддів Конституційного Суду у відставці; 13) затверджує текст щорічної інформаційної доповіді Суду; 14) затверджує порядок забезпечення онлайн-трансляцій відкритої частини пленарних засідань Сенату, Великої палати; 15) вирішує інші питання внутрішньої діяльності Суду, не пов'язані з конституційним провадженням [10; с. 66].

Отже, позитивна конституційно-правова відповідальність КСУ безпосередньо базується на належному виконанні ним своїх повноважень.

Що ж стосується негативної конституційно-правової відповідальності КСУ, то вона прямо не передбачена законодавством. На наш погляд, формою такої відповідальності може стати втрата ним повноважності відповідно до ст. 10 Закону «Про Конституційний Суд України», за якою він є повноважним здійснювати конституційне провадження, якщо у його складі є щонайменше 12 суддів Конституційного Суду, які набули повноважень. Проте у цьому випадку втрата повноважності безпосередньо залежить від індивідуальної відповідальності та втрати конституційно-правового статусу понад 1/3 суддів від загального складу КСУ [9].

Свої особливості також має індивідуальна конституційно-правова відповідальність суддів КСУ. При цьому, його позитивна відповідальність базується на ст. 18 Закону «Про Конституційний Суд України» у якій передбачено його повноваження: 1) здійснювати попередню підготовку питань, що їх розглядають Велика палата, Сенат, Колегія суддів Конституційного Суду України; 2) брати участь у розгляді справ; 3) можливість публічно висловлювати свою думку щодо суті лише тих справ, у яких Суд уже ухвалив рішення чи надав висновок [9].

Разом з тим, суддя КСУ також підпадає під механізм негативної конституційно-правової відповідальності у наступних випадках:

1) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього за вчинення ним злочину. Дана підстава визначена у п. 5 ч. 1 ст. 20 Закону «Про Конституційний Суд України» та § 9 Регламенту КСУ. У цьому разі після отримання копії обвинувального вироку, який набрав законної сили, Голова Суду, а у разі його відсутності – заступник Голови Суду або Суддя, який виконує обов'язки Голови Суду, видає розпорядження про припинення трудових відносин із Суддею у зв'язку з припиненням повноважень Судді [9; 10];

2) порушення ним вимог щодо несумісності. У цьому разі за п. 2 ч. 1 ст. 21 Закону «Про Конституційний Суд України» та § 12 Регламенту КСУ при надходженні до Суду звернення про порушення Суддею вимог щодо несумісності Голова Суду, а у разі його відсутності – заступник Голови Суду або Суддя, який виконує обов'язки Голови Суду, направляє це звернення до постійної комісії з питань регламенту та етики Суду. З метою перевірки обставин, що вказують на порушення Суддею вимог щодо несумісності, постійна комісія з питань регламенту та етики Суду пропонує Судді надати усні або письмові пояснення. Постійна комісія з питань регламенту та етики Суду також має право направляти запити до державних органів, підприємств, установ та організацій, які можуть підтвердити чи спростувати інформацію стосовно порушення Суддею вимог щодо несумісності. За результатами розгляду отриманої інформації постійна комісія з питань регламенту та етики Суду готує висновок, у якому зазначає про наявність чи відсутність підстав для звільнення Судді з посади, та направляє його Голові Суду, а у разі його відсутності – заступнику Голови Суду або Судді, який виконує обов'язки Голови Суду, для розгляду на спеціальному пленарному засіданні Суду. Не пізніше сьомого робочого дня з дня отримання висновку постійної комісії з питань регламенту та етики Суду Голова Суду, а у разі його відсутності – заступник Голови Суду або Суддя, який виконує обов'язки Голови Суду, скликає спеціальне пленарне засідання

Суду. Голова постійної комісії з питань регламенту та етики Суду на спеціальному пленарному засіданні Суду оголошує висновок постійної комісії з питань регламенту та етики Суду. Суддя, стосовно якого розглядається питання про звільнення з посади за порушення вимог щодо несумісності, має право надати пояснення Суду щодо інформації, викладеної у цьому висновку, та загалом стосовно питання порушення ним вимог щодо несумісності. У разі визнання Судом обставин, викладених у висновку постійної комісії з питань регламенту та етики Суду, такими, що підтверджують порушення Суддею вимог щодо несумісності, Суд більшістю суддів Конституційного Суду, які беруть участь у спеціальному пленарному засіданні Суду, попереджає Суддю про необхідність усунення обставин, що свідчать про порушення ним вимог щодо несумісності. Строк, протягом якого Суддя має усунути ці обставини, визначає Суд. Про усунення протягом визначеного Судом строку обставин, що свідчать про порушення Суддею вимог щодо несумісності, Суддя повідомляє Голову Суду, а у разі його відсутності - заступника Голови Суду або Суддю, який виконує обов'язки Голови Суду, та надає документи, які підтверджують усунення таких обставин. Голова Суду, а у разі його відсутності – заступник Голови Суду або Суддя, який виконує обов'язки Голови Суду, не пізніше сьомого робочого дня скликає спеціальне пленарне засідання Суду для розгляду зазначених документів та вирішення питання про усунення обставин, що свідчать про порушення Суддею вимог щодо несумісності. Якщо протягом визначеного Судом строку Суддя не повідомив про усунення обставин, що свідчать про порушення ним вимог щодо несумісності, або не надав документів, які підтверджують усунення таких обставин, Голова Суду, а у разі його відсутності – заступник Голови Суду або Суддя, який виконує обов'язки Голови Суду, наступного робочого дня після закінчення визначеного Судом строку повідомляє про це суддів Конституційного Суду та не пізніше сьомого робочого дня скликає спеціальне пленарне засідання Суду для вирішення питання про звільнення Судді з посади за порушення ним вимог щодо несумісності. Рішення про звільнення Судді з посади Суд

ухвалює щонайменше двома третинами від його конституційного складу [9; 10];

3) вчинення ним істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом судді Конституційного Суду або виявило його невідповідність займаній посаді. Питання про звільнення Судді з посади за такою підставою Суд розглядає на спеціальному пленарному засіданні за наявності висновку постійної комісії з питань регламенту та етики Суду. Вказана підстава закріплена у п. 3 ч. 1 ст. 21 Закону «Про Конституційний Суд України» та § 13 Регламенту КСУ. При цьому у разі надходження до Суду звернення про вчинення Суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом Судді або виявило його невідповідність займаній посаді, Суд на спеціальному пленарному засіданні ухвалює постанову про розгляд цього звернення постійною комісією з питань регламенту та етики Суду. Постійна комісія з питань регламенту та етики Суду має право направляти запити до державних органів, підприємств, установ та організацій, які можуть надати інформацію стосовно вчинення Суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом Судді або виявило його невідповідність займаній посаді. Суддя, стосовно якого порушено питання про звільнення з посади, надає постійній комісії з питань регламенту та етики Суду усні та письмові пояснення щодо звернення про вчинення ним істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом Судді або виявило його невідповідність займаній посаді. За результатами розгляду звернення постійна комісія з питань регламенту та етики Суду у строк, визначений Судом, готує висновок, у якому зазначає про наявність чи відсутність підстав для звільнення Судді з посади, та направляє його Голові Суду, а у разі його відсутності – заступнику Голови Суду або Судді, який виконує обов'язки Голови Суду, для розгляду на спеціальному пленарному засіданні Суду. Не пізніше сьомого робочого дня з дня отримання висновку Голова Суду, а у разі його

відсутності – заступник Голови Суду або Суддя, який виконує обов'язки Голови Суду, скликає спеціальне пленарне засідання Суду. Голова постійної комісії з питань регламенту та етики Суду на спеціальному пленарному засіданні Суду оголошує висновок постійної комісії з питань регламенту та етики Суду. Суддя, стосовно якого розглядається питання про звільнення з посади, має право надати пояснення Суду щодо інформації, викладеної у цьому висновку. Якщо Суд визнає в діях Судді наявність істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом Судді або виявило його невідповідність займаній посаді, Суд щонайменше двома третинами від його конституційного складу ухвалює рішення про звільнення Судді з посади [9; 10; 11, с. 87].

Висновки. Отже, аналіз механізму конституційно-правової відповідальності у конституційному провадженні дає можливість констатувати, що у законодавстві належним чином відображена лише індивідуальна негативна відповідальність суддів КСУ, а колегіальна (колективна) негативна конституційно-правова відповідальність органів КСУ потребує додаткової регламентації. Саме тому пропонується у Законі України «Про Конституційний Суд України» передбачити окремий розділ, у якому слід системно поєднати механізми індивідуальної та колегіальної відповідальності у конституційному провадженні.

1. Іваненко О. В. *Сутність юридичної відповідальності та роль правоохоронних органів у її забезпеченні: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. К., 2007. 20 с.*
2. Кафарський В. І. *Конституційно-правове регулювання організації та діяльності політичних партій в Україні: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.-ра юрид. наук: спец. 12.00.02 – «конституційне право; муніципальне право». К., 2010. 36 с.*
3. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. *Конституційно-правова відповідальність // Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. К.: Юридична книга, 2002. Вип. 13. С. 114 – 130.*
4. Тарахонич Т. І. *Види юридичної відповідальності: теоретико-методологічні підходи // Інститут юридичної відповідальності у демо-*

- кратичних правових системах: Монографія / За заг. ред. Н. М. Оніщенко. К.: Юридична думка, 2009. С. 51 – 69.*
5. Малєин Н. С. *Правонарушение: понятие, причины, ответственность. М.: Юрид. лит., 1985. 190 с.*
  6. Шаповал В. М. *Сучасний конституціоналізм: Монографія. К.: Юридична фірма «Салком»; Юрінком Інтер, 2005. 560 с.*
  7. Червяцова А. О. *Конституційно-правова відповідальність в системі видів юридичної відповідальності: теоретико-правовий аспект: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 – «конституційне право». Х., 2004. 17 с.*
  8. Книш В. В. *Теоретико-правове дослідження інституту конституційно-правової відповідальності в Україні: дис... д-ра юрид. наук: спец.: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Івано-Франківськ, 2018. 431 с.*
  9. *Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.*
  10. *Про Регламент Конституційного Суду України: Постанова Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 року № 1-пс/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18#n12>.*
  11. *Розвадовський В. І. Генеза формування правового статусу Конституційного Суду України як провідного учасника конституційного провадження // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України [текст]: Збірник наукових статей. Випуск 52. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020. С. 81 – 92.*

Розвадовський В. І. Співвідношення позитивної та негативної конституційно-правової відповідальності у механізмі функціонування Конституційного Суду України

Стаття присвячена проблемі співвідношення позитивної та негативної конституційно-правової відповідальності у механізмі функціонування Конституційного Суду України. Автор вважає за доцільне виділити наступні аспекти: 1) позитивна та негативна конституційно-правова відповідальність Конституційного Суду України; 2) позитивна та негативна конституційно-правова відповідальність суддів Конституційного Суду України.

Позитивна конституційно-правова відповідальність Конституційного Суду України безпосередньо базується на належному виконанні ним своїх повноважень. Що ж стосується негативної конституційно-правової відповідальності даного державного органу, то вона прямо не передбачена законодавством. На наш погляд, формою такої відповідальності може стати втрата ним повноважності відповідно до ст. 10 Закону «Про Конституційний Суд України», за якою він є

повноважним здійснювати конституційне провадження, якщо у його складі є щонайменше 12 суддів Конституційного Суду, які набули повноважень. Проте у цьому випадку втрата повноважень безпосередньо залежить від індивідуальної відповідальності та втрати конституційно-правового статусу понад 1/3 суддів від загального складу КСУ.

Свої особливості також має індивідуальна конституційно-правова відповідальність суддів Конституційного Суду України. При цьому, його позитивна відповідальність базується на ст. 18 Закону «Про Конституційний Суд України» у якій передбачено його повноваження: 1) здійснювати попередню підготовку питань, що їх розглядають Велика палата, Сенат, Колегія суддів Конституційного Суду України; 2) брати участь у розгляді справ; 3) можливість публічно висловлювати свою думку щодо суті лише тих справ, у яких Суд уже ухвалив рішення чи надав висновок.

Автор приходить до висновку, що у законодавстві належним чином відображена лише індивідуальна негативна відповідальність суддів Конституційного Суду України, а колегіальна (колективна) негативна конституційно-правова відповідальність органів КСУ потребує додаткової регламентації. Саме тому пропонується у Законі України «Про Конституційний Суд України» передбачити окремий розділ, у якому слід системно поєднати механізми індивідуальної та колегіальної відповідальності у конституційному провадженні.

Ключові слова: конституційна юстиція, Конституційний Суд України, суддя Конституційного Суду України, відповідальність, юридична відповідальність, конституційно-правова відповідальність, конституційно-правова відповідальність Конституційного Суду України, конституційно-правова відповідальність суддів Конституційного Суду України.

Rozvadovskyi V. I. The ratio of positive and negative constitutional and legal responsibility in the mechanism of functioning of the Constitutional Court of Ukraine

The article is devoted to the problem of the ratio of positive and negative constitutional and legal responsibility in the mechanism of functioning of the Constitutional Court of Ukraine. The author considers it appropriate to highlight the following aspects: 1) positive and negative constitutional and legal liability of the Constitutional Court of Ukraine; 2) positive and negative constitutional and legal liability of judges of the Constitutional Court of Ukraine.

Positive constitutional and legal responsibility of the Constitutional Court of Ukraine is directly based on the proper exercise of its powers. As for the negative constitutional and legal responsibility of this state body, it is not directly provided by law. In our opinion, the form of such liability may be the loss of authority in accordance with Art. 10 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine», according to which it is authorized to carry out constitutional proceedings, if it consists of at least 12 judges of the Constitutional Court who have acquired powers. However, in this case, the loss of authority directly depends on the individual responsibility and loss of constitutional and legal status of more than 1/3 of the judges of the total CCU.

The individual constitutional and legal responsibility of judges of the Constitutional Court of Ukraine also has its peculiarities. In this case, his positive responsibility is based on Art. 18 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» which provides for its powers: 1) to carry out preliminary preparation of issues considered by the Grand Chamber, the Senate, the Board of Judges of the Constitutional Court of Ukraine; 2) participate in the consideration of cases; 3) the opportunity to express his opinion publicly on the merits only of those cases in which the Court has already ruled or given an opinion.

The author concludes that the legislation properly reflects only the individual negative responsibility of judges of the Constitutional Court of Ukraine, and the collegial (collective) negative constitutional and legal responsibility of the CCU bodies requires additional regulation. That is why it is proposed in the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» to provide a separate section, which should systematically combine the mechanisms of individual and collective responsibility in constitutional proceedings.

Key words: constitutional justice, Constitutional Court of Ukraine, judge of the Constitutional Court of Ukraine, responsibility, legal responsibility, constitutional and legal responsibility, constitutional and legal responsibility of the Constitutional Court of Ukraine, constitutional and legal responsibility of judges of the Constitutional Court of Ukraine.